

*Bi-quarterly scientific journal of Religion & Communication, Vol.28, No.1, (Serial 59),
Spring & Summer 2021*

**Phenomenology of Islamic Propagation in Latin America with an
Intercultural Communication Approach**

Mohsen alviri *

Received: 2020/12/18

Seyyed mohammadali Ghamami **

Accepted: 2021/02/05

Hossein Rezaei sharif abadi ***

Abstract

The propagation of Islam in any region must be considered on the basis of a cultural process and on the basis of effective communication. The Latin American region is one of the most prone to accepting and propagating Islam. Due to the differences in the language, religion and culture, and customs of the natives of the region with religious missionaries the importance of advertising is based on intercultural communication. This study seeks to discover the effective cases of intercultural communication based on the Quranic model of compliments (cultural homogeneity) to achieve a common meaning of Islam and Muslims in the eyes of the natives to provide a suitable and effective propaganda field on the axis of monotheism and human nature. In order to enrich the content and sufficient knowledge of the region, sections to study the history of the presence of Muslims and how the influence and spread of major religions in the region, especially a report on the biological experience of Christian missionaries accepted as a religion. By using an effective advertising method. Based on intercultural communication, they were able to spread Christianity throughout Latin America over 500 years; it has been reviewed. Research findings using phenomenological methods based on biological experience and in-depth interviews with the author, it is also collected from the participatory observations of missionaries active in Latin America as an auxiliary technique. That this result can be achieved; Among the cases of intercultural communication, the three axes of spirituality, anti-colonialism and the role of family and mother are as effective cases, that lead to a kind of empathetic and shared relationship between Native Americans and missionaries to propagate Islam in the present age.

Keywords: Propaganda of Islam, Latin America, Indigenous people, Quranic pattern of compliments, Intercultural communication

Professor and faculty member of the Department of Islamic History and Civilization, Baqir al-Uloom University
alvirim@gamil.com

**Assistant Professor, Department of Cultural Studies and Communication, Baqer al-Uloom University
s.ghamami@gmail.com

***PhD student in the field of Islamic culture and civilization
hrezaie@gamil.com

دوفصلنامه علمی دین و ارتباطات، مقاله پژوهشی، سال بیست و هشتم، شماره اول (بیاپی ۵۹)، بهار و تابستان ۱۴۰۰ صص ۱-۳۲

پدیدارشناسی تبلیغ اسلام در آمریکای لاتین با رویکرد ارتباطات میان فرهنگی

محسن الویری*

سیدمحمدعلی غمامی**

حسین رضایی شریف آبادی***

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۱۰

چکیده

تبلیغ اسلام در هر منطقه‌ای باید بر اساس فرآیند فرهنگی و بر محور ارتباطات مؤثر در نظر گرفته شود. منطقه آمریکای لاتین از مناطق مستعد در پذیرش و تبلیغ اسلام است. با توجه به تفاوت‌هایی که در زبان، دین و فرهنگ و آداب و رسوم بومیان منطقه با مبلغان دینی وجود دارد، اهمیت تبلیغ بر اساس ارتباطات میان فرهنگی مطرح است. این پژوهش درصدد کشف موارد مؤثر از نوع ارتباطات میان فرهنگی بر محور الگوی قرآنی تعارف (هم‌شناسی فرهنگی) برای رسیدن به معنای مشترک از اسلام و مسلمانان در نگاه بومیان است تا زمینه تبلیغی مناسب و مؤثر بر محور توحید و فطرت انسانی فراهم آید. به منظور غنای محتوا و شناخت کافی از منطقه، بخش‌هایی را به بررسی تاریخ حضور مسلمانان و چگونگی نفوذ و گسترش ادیان بزرگ در منطقه، به‌ویژه ارائه گزارشی از تجربه زیستی مبلغین مسیحی به‌عنوان دین پذیرفته‌شده که با بهره‌بردن از شیوه تبلیغی مؤثر بر اساس ارتباطات میان فرهنگی توانستند در طول ۵۰۰ سال مسیحیت را در تمام آمریکای لاتین گسترش بدهند؛ پرداخته شده است. یافته‌های پژوهش با استفاده از روش پدیدارشناسانه به‌طور مستقیم از تجربه زیسته و به‌عنوان تکنیک کمکی از مصاحبه‌های عمیق و مشاهدات مشارکتی مبلغین فعال در آمریکای لاتین جمع‌آوری شده است. بر اساس نتایج به‌دست آمده از میان موارد ارتباطات میان فرهنگی، سه محور معنویت، استعمارستیزی و نقش خانواده و مادر به‌عنوان موارد مؤثری هستند که موجب نوعی ارتباط همدلانه و مشترک بین بومیان آمریکای لاتین با مبلغان برای تبلیغ اسلام در عصر حاضر می‌باشند.

واژگان کلیدی: تبلیغ اسلام، آمریکای لاتین، بومیان، الگوی قرآنی تعارف، ارتباطات میان فرهنگی.

* استاد تمام و عضو هیئت علمی گروه تاریخ و تمدن اسلامی دانشگاه باقرالعلوم علیه‌السلام

alvirim@gamil.com

** استادیار گروه مطالعات فرهنگی و ارتباطات دانشگاه باقرالعلوم علیه‌السلام s.ghamami@gmail.com

*** دانشجوی دکتری مدرسی معارف گرایش تاریخ فرهنگ و تمدن (نویسنده مسئول) hrezaiie@gamil.com

مقدمه

آمریکای لاتین به طور سنتی، به مناطقی از قاره آمریکا گفته می‌شود که به زبان‌های اسپانیایی و پرتغالی در آنجا صحبت می‌شود؛ اما در عمل، اکثر نیمکره غربی به جز آمریکا و کانادا و کشورهای غیر اسپانیایی‌زبان حوزه دریای کارائیب زیر عنوان آمریکای لاتین دسته‌بندی شده‌اند که بیش از ۲۵ کشور مستقل و چندین واحد سیاسی وابسته تقسیم می‌شود. جمعیت آمریکای لاتین در حدود ۶۵۰ میلیون نفر شمارش شده است.^۱ رشد جمعیت در آمریکای لاتین بیش‌تر از آمریکای شمالی است و زبان رایج اسپانیایی و پرتغالی می‌باشد. دین رسمی بیشتر مردم منطقه، مسیحی کاتولیک و معتقد به تمام آموزه‌های کاتولیکی هستند و به آن علاقه بسیار دارند. البته دین‌داری مردم کاتولیک آمریکای لاتین در بستر اعتقادات سرخ‌پوستی و متأثر از آن شکل گرفته و با دیگر مناطق دنیا متفاوت است (مجتهدزاده، ۱۳۹۲، ص. ۲۵). از مباحث حائز اهمیت در تحلیل ارتباطات فرهنگی مردم آمریکای لاتین، روابط مسلمانان و مسیحیان در منطقه است که فرایند ارتباطی مبلغان ادیان مختلف با بومیان نوعی از ارتباطات میان فرهنگی را شکل می‌دهد. در جهان امروز نقش ارتباطات میان فرهنگی در مناسبات تبلیغی بسیار پررنگ شده و در کانون توجه اندیشمندان رشته‌های مختلف قرار گرفته است. ولی متأسفانه مسلمانان با کشورهای آمریکای لاتین ارتباط ضعیفی دارند که می‌توان از علل آن عدم شناخت از منطقه و ناهمگونی ارتباط کلامی و مهمترین آن نداشتن الگوی ارتباطی مناسب در شیوه تبلیغ اسلام است. البته تبلیغی که در حد توان تلاش شود تا امری به نتیجه برسد و صرفاً رساندن پیام نباشد، بلکه فعالیتی شکل بگیرد که در نهایت به تفاهم میان فرستنده پیام و مخاطب کمک کند و در نتیجه معنا به طور کامل منتقل شود (راغب اصفهانی، بی‌تا، ص. ۶۵). بسیاری از بومیان در مواجهه با آنها اشتیاق زیادی در ارتباط‌گیری دارند و قطعاً شناخت کافی باعث افزایش تعاملات و ارتباطات مردمی، فرهنگی، هنری، علمی، اقتصادی مسلمانان با آمریکای لاتین خواهد شد ولی برای به دست آوردن آگاهی و شناخت و حتی جریان‌سازی و بسترسازی برای

1. datos.bancomundial.org/region/americas-latina-y-el-caribe

تقویت و گسترش روابط، ایجاد علاقه و ارتباط عاطفی با این سرزمین، باید بر تشابهات فرهنگی بین دو گروه سرمایه‌گذاری بیشتری کرد؛ بنابراین نقش ارتباطات میان فرهنگی به‌عنوان مبادله اندیشه‌ها، معانی و کالاهای فرهنگی بین آن دسته از مردم که ادراکات فرهنگی و نظام‌های نمادی‌شان به اندازه کافی مجزا هستند و اساساً بین دو طرف ارتباط، هیچ‌گونه علقه فرهنگی وجود نداشته و یا این‌که طرفین دارای پیوندهای فرهنگی ضعیفی هستند (کرباسیان، ۱۳۸۹) حائز اهمیت است و برای پیشبرد تبلیغ دینی و رسیدن به مفهومی مشترک برای ارتباط‌گیری مبلغان بسیار مؤثر خواهد بود. به دلیل تأثیر زیاد این نوع از ارتباط نمونه آن در آمریکای لاتین گزارش‌های تاریخی است که از تجربه زیستی مبلغان مسیحی با بومیان ثبت شده است که غالباً بر محور ارتباطات میان‌فرهنگی بوده که با روحیه همدلی تأثیر زیادی در رشد مسیحیت داشته است.

نخستین رگه‌های اسلام بردگان مسلمانانی بودند که به آمریکای لاتین پای گذاشتند. ولی مهاجرت اصلی مسلمانان در نیمه دوم قرن بیستم میلادی شکل گرفت که به‌موجب فطرت پاک بومیان و پذیرا بودن غالب کشورهای منطقه از مهاجرین مسلمان زمینه مناسبی را برای گسترش مسلمانان و تبلیغ اسلام، فراهم آورده است. به‌طورکلی در سال‌های اخیر آثار متفکران میان‌فرهنگی افزایش زیادی در مورد ارتباط اسلام و با دیگر فرهنگ‌ها داشته، بدین‌صورت که بسیاری از متون اسلامی را می‌توان میان‌فرهنگی خواند.^۱ در پایان قرن نوزدهم و ابتدای قرن بیستم ادبای عرب‌زبان از کشورهای لبنان و سوریه به آمریکای لاتین هجرت و در فعالیت‌های ادبی و هنری خود را با تأسیس انجمن «العصبه الأندلسیه» رسالت ادبی خویش را شروع کردند که آثار ماندگاری را در منطقه جریان دادند (گلبانچی، ۱۳۸۸). همچنین در حوزه کتاب‌های ایرانی مانند کتاب

۱. به‌عنوان مثال می‌توان به عناوین: (قرائت میان‌فرهنگی فردوسی)، (قرائت میان‌فرهنگی خیام)، (قرائت میان‌فرهنگی ملاصدرا) که در سال‌های اخیر مقالات و چند کتاب در باب امکان قرائت اسلام به‌صورت میان‌فرهنگی نوشته شده است و قطعاً در آینده شاهد بحث وسیع‌تری در این باب خواهیم بود.

هزارویک‌شب مورد توجه نویسندگان شاخص آمریکای لاتین همچون گابریل گارسیا مارکز^۱ نویسنده رمان برجسته صدسال تنهایی^۲ قرار گرفته است (سند ۱).

اما چرا تبلیغ اسلام در آمریکای لاتین موفقیت بیشتری نسبت به اروپا دارد از نظر فعال تبلیغی آقای دکتر سهیل اسعد:

«اروپایی‌ها به لحاظ فرهنگی با اسلام آشنایی دارند؛ یک بخش بافت اجتماعی اروپا اسلامی است؛ در آمریکای لاتین تعداد مسلمانان بسیار محدود است. به لحاظ مخاطب‌شناسی پذیرش اسلام در آمریکای لاتین راحت‌تر است؛ چون پیچیدگی فکری و فرهنگی اروپایی‌ها را ندارند؛ فرق اروپایی‌ها با آمریکای لاتینی‌ها این است که اروپایی‌ها اهل مطالعه‌اند و بالاخره درباره اسلام مطالعه داشته‌اند؛ اما در آمریکای لاتین مردم نسبت به اسلام خالی‌الذهن هستند» (سند ۲). بنابراین آن چیزی که ذهنیت مخاطب لاتینی را در مورد اسلام شکل می‌دهد نحوه تبلیغ و ارتباط مؤثر است. به صورتی که ارتباط با یک فرهنگ بیگانه تنها از طریق نوعی همدلی با انسانیت فرهنگی بیگانه و فرهنگ آنها دسترس‌پذیر است و عالم زندگی با عالم تجربه‌های مشترک، به‌رغم اختلاف‌نظرها، از راه همدلی بر همگان آشکار و هویداست (اعرابی، ۱۳۹۰، صص. ۳۱-۵۸). همان‌طور که در سده هفدهم، گسترش چشمگیر سفر اروپائیان به شرق با انگیزه‌های سیاسی، تجاری، علمی و هنری، باعث نگارش سفرنامه‌ها شد و اطلاعاتی سودمند درباره اوضاع سرزمین‌های اسلامی انتقال دادند و نقش مؤثری در شکل‌دادن ذهنیت اروپائیان نسبت به شرق داشتند و در نهایت برای نخستین بار متونی نسبتاً صادقانه در مورد اسلام و پیامبر اکرم (ص) پدید آمد (الویری، ۱۳۹۰، صص. ۶۸-۷۱). امروزه نیز بهره‌بردن از ارتباطات میان‌فرهنگی در تغییر ذهنیت مخاطب لاتینی مؤثر است. ولی آیا مواردی مانند: تأیید قرآنی برخی از مبانی مسیحیان مانند کتاب انجیل، حضرت عیسی علیه‌السلام و حضرت مریم علیها‌السلام و حواریون (ارزانی، اهتمام، ۱۳۹۴، صص. ۸۹-۱۰۶) و شخصیت اخلاقی پیامبر اکرم و عقلانیت در اسلام و

1. Gabriel García Márquez
2. Cien años de soledad

پوشش بانوان^۱ و غذای حلال و امثالهم می‌تواند مبلغین را به گفتگویی مشترک با مخاطب لاتینی برساند؟ بنابراین سؤال اصلی مقاله این‌گونه مطرح می‌شود که موارد مؤثر از ارتباطات میان فرهنگی در تبلیغ اسلام در بین بومیان آمریکای لاتین کدام موارد است؟

باتوجه به کاربردی بودن این پژوهش استفاده از روش پدیدارشناسی^۲ در جمع‌آوری یافته‌های پژوهش که از مجموعه داده‌های تبلیغی شامل گزارش‌های تاریخی و مصاحبه‌ها و تجربه زیستی به‌عنوان تجربه بی‌واسطه، حاصل ساعت‌ها گفتگو در مراکز اسلامی از خلال گفتگوهای چهره‌به‌چهره با بومیان منطقه، تازه‌مسلمانان و مهاجرین مسلمان همچنین ارتباط‌گیری از طریق شبکه‌های مجازی با تعدادی از اساتید دانشگاه و روشنفکران بومی و بهره بردن مشاهدات اشتراکی از تجربیات اساتید و مبلغینی که سال‌ها در مراکز اسلامی، دانشگاه‌ها، کلیسا و دیگر اماکن آموزشی و فرهنگی فعالیت تبلیغی داشتند، به‌عنوان تکنیک کمکی به‌دست‌آمده است.

به‌عنوان نتیجه این پژوهش درصدد کشف یک معنای مشترک از اسلام و مسلمانان در نگاه بومیان است تا زمینه تبلیغی مناسب بر محور توحید و فطرت انسانی فراهم آید که از میان موارد ارتباطات میان فرهنگی به سه محور معنویت و نقش خانواده و مادر و استعمارستیزی به‌عنوان موارد مؤثر در تبلیغ اسلام مورد بررسی قرار گرفته است.

۱- پیشینه پژوهش

موضوع انتخاب‌شده برای این پژوهش از جمله تحقیقات میان‌رشته‌ای به‌شمار می‌آید که کلیه تحقیقات و تألیفاتی که در مورد پژوهش‌های منطقه‌ای آمریکای لاتین به رشته تحریر درآمده‌اند در زمره پیشینه تحقیق می‌توانند قرار گیرند. در پایگاه مجلات نورمگز بیش از ۳۰ مقاله مرتبط با آمریکای لاتین به ثبت رسیده است همچنین در مقاله

۱. یافته‌های جدید حاکی از پوشش زنان موریسکو با عنوان "Tapada limeña" است که این نحوه پوشش در بین زنان لیما پایتخت پرو در بین سال‌های ۱۵۶۰ م تا ۳۰۰ سال به سبک از عرب‌های جنوب اندلس رواج داشته است که در این پوشش تنها یک چشم از صورت بیرون بود.

<http://udspace.udel.edu/handle/19716/19908>

2. phenomenology

کتاب‌شناسی آمریکای لاتین (عسگری، ۱۳۹۰، صص. ۲۰۳-۲۲۵) اثر آقای یاسر عسگری تعداد ۲۳۲ کتاب مرتبط و نگاشته شده در مورد منطقه آمریکای لاتین را فهرست‌بندی کرده است و پایان‌نامه‌های دانشگاهی که در مورد اسلام در منطقه به نگارش درآمده است شامل ۳ مورد می‌باشد.

بررسی نحوه بازنمایی اسلام در روزنامه‌های کشورهای آمریکای لاتین (میرجعفری، ۱۳۹۳).

این پژوهش به نگاه بیرونی غربی‌ها به اسلام توجه دارد و بیشتر بر اساس یافته‌هایی که از طریق رسانه‌ها به مردم لاتینی القا می‌شود، می‌پردازد و اسلام‌هراسی محور مؤلفه‌های آن می‌باشد.

گسترش اسلام در آمریکای لاتین: فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روی جمهوری اسلامی ایران (خادمی، ۱۳۹۳).

در این پژوهش با تأکید بر روند رشد اسلام بر اساس ظرفیت‌های موجود در ارتباطات بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای آمریکای لاتین به بررسی اشتراکات و زمینه‌های همکاری در عرصه‌های موجود و بررسی تهدیدها و فرصت‌های پیش‌رو به‌طور کلی و عمومی می‌پردازد.

بررسی تحقیقات تاریخ اسلام در مراکز علمی برزیل (قربانیان، ۱۳۹۵).
این پژوهش بیشتر ناظر به نشر کتاب‌های تاریخ اسلام و روند مطالعات آن در مراکز علمی و کتابخانه‌های موجود در کشور برزیل را مورد بررسی قرار داده است.

بنابراین با توجه به موارد احصا شده می‌توان گفت، تحقیقی مجزا به‌صورت پدیدارشناختی و به‌خصوص با رویکرد ارتباطات میان‌فرهنگی که به تبلیغ اسلام در آمریکای لاتین پرداخته باشد مورد پژوهش قرار نگرفته است و بستر غالب آنها، اداری، سیاسی، تجاری و آمارهای ارائه‌شده معمولاً بر مبنای تعاملات سیاسی دولت‌ها نگاشته شده است.

۲- تاریخ حضور مسلمانان در آمریکای لاتین

تاریخ حضور مسلمانان در آمریکای لاتین به گونه‌ای با مسلمانان اندلس گره خورده است، در سال ۹۰ هجری که مسلمانان به فرماندهی طارق بن زیاد از تنگه جبل الطارق عبور و به اندلس^۱ لشکرکشی کردند هدف آنها رساندن پیام اسلام به تمام نقاط دنیا بود و شاهد بر این عزم آنها گزارش‌های تاریخی؛ از جمله سخنان طارق بن زیاد است که در بین لشکریان بیان داشته است: «هشدار می‌دهم که قوی، متحد و بااراده بجنگید، بدانید که من بزرگ آن‌ها و طاغوتشان را هدف قرار خواهم داد تا با او درآویزم و او را به قتل برسانم یا در برابر او به شهادت رسم. اگر من شهید شدم، سست نشوید و اختلاف نکنید که نابود می‌شوید و همچنان به پیش روید. هرگز به کارهای پست و کم‌ارزش راضی نشوید و دست ذلت به دشمن ندهید و از کرامت‌ها و اصالت‌ها استقبال کنید و از پستی و دنائت بپرهیزید، از شهادت و کشته شدن در راه خدا و درک حیات جاودانی و ثواب الهی، لذت ببرید» (ابن قتیبه، ۱۴۱۰ق، ص. ۱۷۴). در طول چندین قرن که این شبه‌جزیره در سیطره مسلمانان بود با الهام از فرهنگ و تمدن اسلامی توانست نقش مؤثری در اعتلای فرهنگ بشری داشته باشد. این بخش از اروپا تحت تأثیر فرهنگ و تمدن اسلامی چهره‌ای جدید به خود گرفت و با تقدیم عده‌ای از دانشمندان بزرگ به جهان بشریت، نقش مهمی در انتقال علم و تمدن به جهان غرب ایفا کرد. مسلمانان با همزیستی که از ارتباطات میان‌فرهنگی بهره می‌گرفتند به آن تداوم بیشتری دادند و تا ۸۰۰ سال مسلمان و مسیحی در کنار هم زندگی کردند. در این بین عوامل دیگری همچون برخورد فاتحان مسلمان با مردم بومی تأثیرات خوبی را در بین مسیحی‌ها نسبت به اسلام فراهم آورد. ویل دورانت برخورد فاتحان را این‌گونه بیان می‌کند: «فاتحان با مردم بومی به نیکی و ملایمت رفتار کردند؛ فقط اراضی کسانی را که با آن‌ها به مقاومت برخاسته بودند مصادره کردند. مالیات‌های تازه‌ای بیش از آنچه سابقاً به وسیله پادشاهان و بزرگان مقرر شده بود وضع نکردند و مردم را در آنجا [در برگزاری] مراسم دینی‌شان چنان آزاد گذاشتند که اسپانیا به ندرت نظیر آن را به خود

۱. به تمام شبه‌جزیره ایبریا یعنی اسپانیا و پرتغال فعلی «اندلس» اطلاق می‌شده است.

دیده بود. سپاهیان مسلمان در اندک زمانی موقعیت چشمگیری را در بلاد غربی به دست آوردند تا آنجا که اسپانیا را پلی برای نفوذ در سایر ممالک و بلاد غربی قرار دادند» (دورانت، ۱۳۷۰، ص. ۳۷۲).

اسلام نه تنها در تولیدات مادی و اختراعات تکنولوژی اروپا شریک است و نه تنها اروپا را از نظر عقلانی در زمینه‌های علم و فلسفه برانگیخت، بلکه اروپا را واداشت تا تصویر جدیدی از خود به وجود آورد (مونتگمری وات، ۱۳۷۸، ص. ۱۴۳). این بحث، سرآغازی برای ورود به بحث هجرت مسلمان‌ها به آمریکای لاتین است. اگرچه منابعی همچون گزارش‌های میدانی از وجود مسلمان‌ها قبل از سال ۱۱۰۰ میلادی خبر می‌دهد (بهرامی، ۱۳۹۱، ص. ۴۹)؛ اما آنچه حائز اهمیت است حضور مسلمانان در بین فاتحان است که مورخ معاصر مکزیکی «هرنان تابوآدا»^۱ با شجاعت در کتاب خود «نقش مسلمانان در فتح آمریکا»^۲ که در ۲۰۰۴م در مکزیک منتشر شد به نقش مسلمانان در فتوحات آمریکای لاتین می‌پردازد. این در حالی است که بسیاری از مورخان کاتولیک تا پیش از این تلاش می‌کردند هرگونه حضور مسلمانان در فتح آمریکای لاتین را انکار نمایند. اما این نویسنده اسناد تاریخی زیادی مبنی بر حضور مسلمانان در فتح آمریکای لاتین و سپس سرکوبی شدید آن‌ها از سوی کلیسای کاتولیک را به دست می‌دهد. هرنان در بخشی از کتاب با نام آوردن از شخصیت‌های مسلمان که کریستف کلمب را همراهی می‌کردند از ملوانانی مسلمانان نام می‌برد که ادعا می‌کردند مسیحی شده‌اند و همراه او بودند و نقش اساسی در فتوحات داشتند. حتی تاجران مسلمان نیز جزو نخستین گروه‌هایی بودند که وارد آمریکا شدند. ولی در این بین نقش بردگان آفریقایی به‌عنوان بیشترین افراد مسلمان که در برزیل حضور پیدا کردند مورد توجه است (Lovejoy, 2007).

عمده حضور مسلمان‌ها در آمریکای لاتین مربوط به هجرت عرب‌های مسلمان به منطقه است که در سه دوره تاریخی خلاصه کنیم: بین سال‌های ۱۸۶۰ تا ۱۹۰۰ در حدود ۶۰۰ هزار نفر که به دلیل تسلط ترک‌ها به برخی کشورهای عربی که بسیاری از

1. Taboada Hernán G. H./ haroldo@unam.mx

2. La sombra del Islam en la conquista de América

اعراب به جستجوی محلی امن جهت مهاجرت و ادامه زندگی افتادند و در نهایت بسیاری از آنان کشورهای آمریکای لاتین را برای مهاجرت انتخاب کردند. موج دوم مهاجرت اعراب بین سال‌های ۱۹۰۰ تا ۱۹۱۴ رخ داد که به حدود یک میلیون نفر رسید. در این سال‌ها به واسطه وقوع جنگ جهانی اول، خاورمیانه و به خصوص برخی کشورهای عربی به اشغال انگلیس و فرانسه درآمدند. موج سوم مهاجرت اعراب به آمریکای لاتین به سال ۱۹۴۰ و مصادف با اشغال سرزمین‌های فلسطینیان توسط رژیم اشغالگر اسرائیل برمی‌گردد. البته جنگ داخلی لبنان در سال ۱۹۷۴ را هم می‌توان یکی از عوامل هجرت اعراب به آمریکای لاتین دانست (Hauser.Gil, 2009, p. 287). در حال حاضر شمار مسلمانان کشورهای آمریکای لاتین به بیش از ۶ میلیون نفر می‌رسد که این رقم در آرژانتین ۶۰۰ هزار نفر و در برزیل بیش از ۵/۱ میلیون نفر است. در شیلی بزرگ‌ترین جامعه فلسطینیان در خارج از منطقه خاورمیانه را تشکیل می‌دهند. در ترینیداد و توباگو، ۱۲ درصد جمعیت این کشورها مسلمانان هستند که جمعیت‌شان به بیش از ۱۵۰ هزار نفر می‌رسد و ۲۰ درصد جمعیت سورینام یعنی بیش از ۸۷ هزار نفر مسلمان هستند (عسگری، ۱۳۹۰، ص. ۶۲).

۳- ادیان فعال در آمریکای لاتین

ادیان در منطقه آمریکای لاتین را به سه بخش می‌توان تقسیم‌بندی کرد که شامل ادیان ابراهیمی، ادیان شرقی و ادیان بومی می‌شود که هر کدام پیروانی در مناطق مختلف دارند. اما آنچه در این پژوهش مورد نظر است محوریت ادیان ابراهیمی، یهودیت و مسیحیت می‌باشد که در کنار اسلام دارای سابقه بیشتری در فعالیت‌های مذهبی بوده و پیروان بیشتری را به خود اختصاص می‌دهند.

یهودیت، نخستین دین ابراهیمی و نیز به عقیده بسیاری، نخستین دین سازمان‌یافته یکتاپرست به‌شمار می‌رود. امروزه اکثر یهودیان پیرو سه شاخه ارتدوکس، لیبرال و محافظه‌کار مذهبی می‌باشند که از لحاظ دیدگاه‌های مذهبی این شاخه‌ها بسیار متفاوت هستند. یهودیان ارتدوکس باور به وحی تورات از طرف خدا، پیروی سخت از قوانین مذهبی و ظهور مسیح‌های موعود دارند. یهودیان لیبرال دارای باور به زندگی مدرن،

استقلال شخصی و آزاداندیشی هستند. به باور یهودیان مذهبی، یهودیت، پیمان خدا با بنی‌اسرائیل است (فاطمی و حداد، ۱۳۹۶).

هرچند یهودیت در بین ادیان رسمی و مشهور، شاید تنها دینی باشد که در طول تاریخ تبلیغ نداشته است؛ چراکه خود را دینی نژادی و مخصوص قوم بنی‌اسرائیل می‌داند، اما در بازار داغ تبلیغات دینی و خلأ معنوی در آمریکای لاتین، حتی آنان نیز خود را از تبلیغ بی‌بهره نکرده‌اند. آنان با استفاده از شگردهای مختلف تبلیغاتی در معرفی عرفان یهودی (کابالا یا قبالا)^۱ که خود نوعی معنویت‌سازی است درصدد جذب چهره‌های شاخص و ستاره‌های سینمایی و هنری و ورزشی و همچنین خانواده‌های متمول هستند و بدین‌ترتیب باتکیه بر محبوبیت این افراد به‌عنوان الگوهای جوامع (به‌ویژه برای جوانان) تلاش می‌کنند تا افراد مختلف را به‌سوی خود جذب نمایند.^۲

دین مسیحیت یک آیین ابراهیمی است که بر آموزه‌ها و سخنان (پولس) استوار گشته است. از فعال‌ترین فرقه‌های مسیحیت در آمریکای لاتین می‌توان به کاتولیک‌ها و پروتستان و اونجلیک‌ها اشاره کرد که در میان آنها کاتولیک‌ها بیشترین پیروان را دارند. در آمریکای لاتین، کشور برزیل با داشتن حدود ۳۰۰ میلیون جمعیت بزرگ‌ترین کشور کاتولیک دنیاست که بیش از ۷۵٪ جمعیت آن از پیروان این مذهب می‌باشند.

دکتر الخاندرو سانتیژان مدیر گروه فرهنگ دانشگاه مرکزی کاتولیک اکوادور^۳ در مصاحبه‌ای که توسط حسین رضایی شریف‌آبادی صورت گرفت بیان داشت: "در کنار ادیان ابراهیمی، باتوجه‌به روحیات و رگه‌های مذهبی و بعضاً خرافی مردم منطقه، معنویت‌های جدید هم در این منطقه بسیار رشد پیدا کردند. هم‌اکنون بعضی از فرق هندویی و بودایی به‌خصوص برای روشنفکران و تحصیل‌کردگان فعالیت تبلیغی دارند. اینها بیشتر افرادی را جذب می‌کنند که دنبال معنویت هستند و یا اینکه از مذهب سیاسی یا کلیسای سیاسی گریزانند. همچنین انواع و اقسام فرق مذهبی و شبه‌مذهبی در

1. Cábala

2. <https://www.farsnews.ir/news/۱۳۹۱۰۷۱۷۰۰۰۹۵۶>

3. Alejandro Santillán, coordinador de Círculos de Cultura de la Universidad Central del Ecuador,

منطقه حضور دارند که از ساده‌اندیشی دینی و مذهبی نهایت استفاده را می‌برند و این وضعیت کمک کرده است تا گروه‌ها و فرقه‌های مختلف مذهبی و غیرمذهبی فعال شده و مکاتب و ادیان خودشان را تبلیغ کنند و مراکزی برای خود دایر کنند. البته فرقی که جاذبه‌های جنسی دارند از جذابیت بیشتری در بین مردم برخوردار هستند^۱.

به لحاظ اهمیت نفوذ مسیحیت در آمریکای لاتین که تأثیر بسزایی بر دیگر ملت‌های مسیحی جهان در طول تاریخ داشته است (Deiros, 1992) بخشی را جداگانه به این موضوع اختصاص دادیم تا روندی که در طول ۵۰۰ سال باعث نفوذ و گسترش مسیحیت در آمریکای لاتین شد، بررسی شود و اینکه کدام موارد از ارتباطات میان فرهنگی بیشترین تأثیر را در جذب بومیان برای پذیرش دین جدید داشته است.

۴- مسیحی‌سازی بومیان آمریکای لاتین

کریستف کلمب فتح آمریکای لاتین را تحقق وعده الهی و خود را «کریستوس فرزند»^۱ یعنی «پیام‌آور مسیح، نجات‌بخش برای سرخ‌پوستان» می‌دانست (Estrada, 1992, pp. 16-18) پس از نخستین سفر خود به آمریکای لاتین، برای جلب نظر پادشاه اسپانیا در نامه‌ای به او نوشت که سرخ‌پوستان برای پذیرش دین مسیحیت بسیار علاقه‌مند هستند. او در نامه‌اش که خطاب به پادشاه و ملکه اسپانیا بود از آن‌ها می‌خواهد برای ادامه فتوحات و مسیحی‌سازی سرخ‌پوستان او را یاری کنند و از همه می‌خواهد برای گسترش این کشورگشایی که آن را از الطاف خداوند به همه مسیحیان دنیا می‌داند، دعا کنند؛ «امیدوارم که اعلی‌حضرت پادشاه و ملکه دستور فرمایند که سرخ‌پوستان را به ایمان مقدس در بیاورم که بسیار آمادگی دارند ... و اگر شما کمی به من مساعدت نمایید می‌توانم برای شما هرچقدر بخواهید طلا و برده بیاورم. خداوند تعالی این پیروزی‌های بسیار درخشان را به پادشاه و ملکه اعطا کرد. پس همه مسیحیت باید از آن شاد باشند و جشن‌های بزرگ برپا کنند و شکرگزاری حقیقی در پیشگاه تثلیث مقدس به جای آورند که ما را به ایمان مقدس متعالی برگرداند و همچنین برای ادامه

1. Chistus Ferens.

پیروزی‌های جدید که نه تنها برای اسپانیا بلکه برای همه مسیحیان دارای برکات فراوان است دعا کنند» (Edney, 2009).

بعد از حکم پاپ بر مالکیت اسپانیا بر سرزمین‌های جدید، اسپانیایی‌ها به مناطق مختلف این قاره لشکرکشی و بومیان را قتل‌عام کردند. به‌عنوان نمونه اسپانیایی‌ها آخرین ایالت مستقل اینکا را که فتح کردند سر توپاک آمارو^۱، آخرین فرمانروای اینکا را از بدن جدا کردند و مردم اینکا به‌عنوان برده روی مزارع بزرگ و معدن‌های طلا و نقره برای اسپانیایی‌ها کار می‌کردند (نیشی، ۱۳۹۴). بنابراین بیشتر محققان، مقامات و رهبران اسپانیایی را اشخاصی بی‌رحم و سودجو می‌دانند که تنها هدفشان استفاده از دسترنج و ثروت سرخپوست‌ها بوده است و بنا بر نظر مورخ شهیر «بارتولومه د لاس کاساس»^۲؛ منبع اصلی درآمد کریستف کلمب به بند کشیدن بومیان و فرستادنشان در جایگاه بردگی به اسپانیا بود (De las casas, 1868, vol. 3). همچنین «اویدو» تاریخ‌دان معاصر می‌گوید: «همه می‌دانند فاتحان اروپایی با اقوام سرخپوست چه کرده‌اند. آن‌ها ذره‌ای از ارزش انسانی سرخ‌پوستان را رعایت نکرده‌اند و به‌راستی استعمارگران افراد کم‌خرد، حریص و نادان بودند. متأسفانه هنوز در گوشه‌کنار جهان افرادی هستند که پیرو عقاید «سپلودا»^۳ و نیز مدافع افکار امپریالیستی هستند» (واشبرن، ۱۳۷۸، صص. ۲۵-۲۶). البته به دلیل جمعیت زیاد سرخ‌پوستان در مقابل سربازان اسپانیایی، همیشه آن‌ها از اصل غافلگیری برای حمله به سرخ‌پوستان استفاده می‌کردند و بارتولومه این‌گونه بیان می‌کند: «اسپانیایی‌ها در سحرگاه به مردم بومی حمله می‌کردند. خانه‌ها را می‌سوزاندند و کسانی که حیرت‌زده و نیمه‌سوخته از خانه‌ها فرا می‌کردند را می‌کشتند، سپس اسپانیایی‌ها آتش را خاموش کرده در همه‌جا به جست‌وجوی طلا که همه آرزو و خوشبختی ایشان بود، می‌پرداختند» (De las casas, 1868, Vol. 3, pp. 243-244). این کشتارهای اعتقادی در حالی است که ادیان بومی آمریکای لاتین با وجود اختلافات

1. Túpac Amaru

2. Bartolomé de las Casas

3. Juan Gines de Sepulveda

*کشیش دومینیکن اهل کوردوبا اسپانیا بود که حق حاکمیت پاپ بر سرزمین‌ها را مستلزم بردگی سرخ‌پوستان می‌دانست و مدافع آن بود.

زیادی که در دیگر عقاید داشتند در سیر تکاملی خود به این اعتقاد مشترک رسیده بودند که یک شخصیت ماورایی خالق همه موجودات و برتر از همه آنهاست. از این رو می‌توان گفت که اعتقاد به «خدا» و تأثیر مستقیم «عالم غیب» بر طبیعت و عالم مادی یکی از ویژگی‌های ادیان بومی آمریکای لاتین بود (Prescott, 1877, p. 88). «ویلیام اسپنس»^۱ مورخ برجسته آمریکایی که تحقیقات مفصلی درباره تاریخ و باورهای سرخ‌پوستان آمریکای لاتین دارد درباره اعتقاد قبایل سرخ‌پوستی می‌نویسد: «یک واقعیت غیرقابل انکار درباره قبائل مختلف سرخ‌پوست آمریکای لاتین این است که بیشتر قبایل بومی - اگر نگوییم همه آنها- با وجود اختلافات گسترده‌ای که در اعتقادات و آداب و رسوم دینی دارند، به این اعتقاد رسیده بودند که جهان خالقی دارد که غیرمادی، غیرقابل رؤیت، حاضر در همه جا، نامحدود و بی‌نهایت است» (Robertson, 1827, vol. 2, p. 178).

یکی دیگر از باورهای مشترک بومیان «باورداشت عالم پس از مرگ» بود. ایشان مرگ را پایان زندگی نمی‌دانستند، تقریباً در همه آمریکای لاتین قبرستان‌های سرخ‌پوستان به همراه مردگان‌شان اشیاء گران‌قیمت و حتی تجهیزات لازم را دفن می‌کردند و جنگجویان به همراه سلاح دفن می‌شدند (Deiros, 1992, pp. 8-9). بومیان «خورشید»، «زمین» و «طبیعت» را موجودات برتر و دارای جنبه‌های الوهی می‌دانستند و مراسم ویژه‌ای برای پرستش و انجام قربانی برای این موجودات برگزار می‌کردند. باورها و آیین‌های دینی سرخ‌پوستان آمریکای لاتین دارای ویژگی‌های مشترکی از قبیل طبیعت‌باوری^۲، مناسک محوری^۳، چندخدایی^۴، آیین قربانی کردن انسان^۵ و دوآلیسم^۶ (دوگانگی مبدأ خیر و شر) می‌باشد (Deiros, 1992, p. 10). در طول این دوره، مبلغان مسیحی تلاش می‌کردند آموزه‌های دینی را به سرخ‌پوستان آموزش دهند؛ تبلیغ مسیحیت برای سرخ‌پوستان باید به زبان درست قابل فهم برای سرخ‌پوستان انجام شود

1. William Spence
2. Naturalismo
3. Ritualismo
4. Politeismo
5. Sacrificio
6. Dualismo

... و همه متن‌هایی که به زبان سرخ‌پوستی ترجمه و چاپ می‌شوند، باید پیش از انتشار مورد بازبینی و ویرایش مترجمان حرفه‌ای و رسمی قرار گیرد» (Dussel, 1992, p.104). ولی بسیاری آموزش‌های الفبای لاتین را به ایشان امری خطرناک و سبب آشنا شدن ایشان با عقاید پروتستان می‌دانستند. از این‌رو ترجیح می‌دادند با ترجمه کتاب‌های مسیحی به سرخ‌پوستی ایشان را با مسیحیت آشنا سازند. ترجمه کتاب مقدس به زبان‌های سرخ‌پوستی ممنوع است و تنها کتاب‌های تبشیری را می‌توان به زبان‌های سرخ‌پوستی ترجمه نمود؛ اما سرخ‌پوستان به‌رغم انجام غسل تعمید و شرکت در مراسم دینی کلیسا، به اعتقادات به‌جای‌مانده از سنت‌های سرخ‌پوستی ایمان داشتند و حتی مخفیانه برای برگزاری آیین‌های عبادی سرخ‌پوستی تلاش می‌کردند (پندل، بی‌تا، ۳۹).

برخی از مورخان اسپانیایی بر این باورند: «مبلغان مسیحی که بیشتر از راهبان و بسیار متعصب بر آموزه‌های اصیل کاتولیک بودند تلاش می‌کردند این آموزه‌ها را بدون دخل و تصرف و درست به سرخ‌پوستان آموزش دهند؛ اما سرخ‌پوستان خدایان پیشین خود را در مسیحیت جست‌وجو می‌کردند و با یافتن خدایان مشابه در باورهای جدید مسیحی به تدریج باورهای گذشته خود را تغییر می‌دادند؛ یعنی محتوی ثابت ماند و فقط اسم‌ها و ساختار اعتقادی تغییر یافت. مشکل دیگری که سبب فهم نادرست از آموزه‌های مسیحی بود، مبلغان مسیحی به علت نداشتن آشنایی کافی با زبان بومیان نمی‌توانستند باورهای جزمی و «دگم»‌های اعتقادی کاتولیک را به‌درستی برای بومیان ترجمه نمایند و همین امر موجب فهم نادرست این آموزه‌ها می‌شد». بنابراین کشیشان تصمیم گرفتند سنت‌های سرخ‌پوستان از فرهنگ، آداب و حتی زبان گویش و نوشتاری آن‌ها را نابود کنند؛ لذا زبان اسپانیایی به‌عنوان زبان رسمی جایگزین زبان محلی بسیاری از کشورها شد و در برزیل زبان پرتغالی جایگزین زبان‌های بومی شد (سند ۴). فاتحان به دستور کشیش‌ها، معابد را خراب می‌کردند و به‌جای آن‌ها کلیسا می‌ساختند (Deiros, 1992, p.283). بنابراین وقتی استعمارگران وارد آمریکای لاتین شدند بومیان این سرزمین را در قالب فرآیند کشف، تسخیر و استعمار چنان مورد استثمار قرار دادند که فریادخواهی آنها پس از استقلال آمریکای شمالی در سال ۱۷۷۶ و پس از انقلاب فرانسه ۱۷۸۹، در جنبش استقلال‌خواهی به ثمر نشست (حق روستا، ۱۳۹۳، پیشگفتار).

از عوامل مؤثر دیگر که در تبلیغ مسیحیت توسط کشیشان مؤثر بود، می‌توان به: زهدگرایی و ترک دنیا، حضور رهبران دینی در میان فاتحان که تجاوز به مناطق مختلف آمریکای لاتین را به نام تبلیغ دین مسیح توجیه می‌کرد و همین جنبه قداست‌بخشی، روحیه و انگیزه زیادی به سربازان می‌داد. تجرد راهبان که سبب شده بود که آن‌ها بدون داشتن تعلق به خانواده و فامیل بتوانند تمام عمر خود را وقف تبلیغ در مناطق فتح شده کنند. تأکید بر جاذبه‌های عرفانی و مکاشفات، بهره‌برداری از صنعت چاپ، تأکید بر آموزش نظام‌مند که با محوریت تعالیم مسیحیت لحاظ می‌شد (مجتهدزاده، ۱۳۹۰، ص. ۱۹).

۵- تبلیغ دینی بر محور ارتباطات میان فرهنگی

ارتباط شالوده حیات اجتماعی محسوب می‌شود و بدون آن هیچ‌یک از عناصر حیات جمعی پدید نمی‌آید. ارتباط وقتی جنبه میان فرهنگی پیدا می‌کند که مردم از فرهنگ‌های متفاوت در تعامل، ارتباط و گفتگوی باهم قرار بگیرند که در تعریف ارتباطات میان فرهنگی گفته شد: «مقصود از ارتباطات فرهنگی، فرایند تماس با فرهنگ دیگر است که می‌تواند به‌طور یک‌سویه یا دوسویه باشد. در حالت اخیر، دادوستد یا مبادله فرهنگی پدید می‌آید» (ساروخانی، ۱۳۷۵، ص. ۱۶۰). در این میان می‌توان دین را مهم‌ترین عامل تمایز فرهنگی تلقی کرد. این نگاه در رویکرد اسلامی به ارتباطات میان فرهنگی پررنگ‌تر می‌شود. در این صورت چنانچه یک طرف ارتباط «مسلمان» باشد، ارتباط میان فرهنگی به ارتباط مسلمان با غیرمسلمان اطلاق می‌گردد و عواملی همچون زبان، قومیت و نژاد و جغرافیا کم‌رنگ می‌شوند. به‌خصوص این که دین به‌طور عامدانه تلاش می‌کند مرزهای عقیدتی را برجسته و دیگر مرزها را نادیده بگیرد؛ بنابراین باید به دنبال یک الگوی مناسب ارتباطی از قرآن کریم بود که تأثیرگذاری تبلیغ دینی برای رسیدن دو طرف به نقطه اشتراک مشهود باشد.

۶- الگوی قرآنی ارتباطات میان فرهنگی

همان‌گونه که نظریه‌های بین‌گروهی و بین‌فرهنگی را می‌توان به پنج گروه تقسیم کرد که مانع‌الجمع نباشند: نظریه‌هایی که بر پیامدهای مؤثر تمرکز دارند؛ نظریه‌هایی که بر

همسازی و انطباق تمرکز دارند؛ نظریه‌هایی که بر مدیریت هویت تمرکز دارند؛ نظریه‌هایی که بر شبکه‌های ارتباطاتی تمرکز دارند و نظریه‌هایی که بر سازگاری و انطباق با محیط‌های فرهنگی جدید تمرکز دارند (ایزدی، ۱۳۸۵، ص. ۴). در نظریات ارتباطات میان فرهنگی نیز نظریه هم‌شناسی فرهنگی با رویکرد پدیدارشناسی مورد توجه محققان قرار گرفته است که این نظریه را می‌توان بر اساس اصولی که متفکران میان فرهنگی قائل‌اند، به‌عنوان الگوی قرآنی تعارف، با قرائت میان فرهنگی در تبلیغ اسلام ارائه کرد. با رجوع به متون مرجع اعتقادی مثل قرآن کریم و روایات پیامبر اکرم (ص) سخنانی است که به‌طور آشکار و رسا، برخی از اصول میان فرهنگی را تأیید می‌کند. یکی از این اصول جهان‌شمولی بودن اسلام است که شاهد آن تمام مواردی در قرآن کریم است که با خطاب عام یا ایهاالناس (ای همه مردم) آغاز می‌شود^۱ و بر پایه اعتقادات مسلمانان حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم خاتم انبیاست و لازمه اعتقاد به خاتمیت دین اسلام نیز اعتقاد به جهانی بودن این دین است، زیرا اگر قرار باشد از این پس هیچ پیامبری مبعوث نشود، دین اسلام باید قابلیت پاسخ‌گویی به نیازهای همه انسان‌ها را در همه زمان‌ها و مکان‌ها داشته باشد تا نیاز همیشگی بشر به هدایت آسمانی را برآورده سازد؛ بنابراین دین اسلام در هیچ جنبه‌ای بومی، محلی و موقت نیست بلکه سمت‌وسوی جهانی دارد. بر پایه چنین اعتقادی مسلمانان که در عهد حیات پیامبر تا مرزهای ایران و روم پیش رفته بودند و بعد از پیامبر نیز این مسیر را مسلمانان ادامه دادند؛ اما از موانع عمده‌ای که در پیشروی مسلمانان صدر اسلام در مسیر تبلیغ بود می‌توان به تفاوت‌های فرهنگی و ناهم‌زبانی و دشواری انتقال پیام یک دین جدید اشاره کرد که در مسیر ارتباط میان فرهنگی با ساکنان دیگر سرزمین‌ها به‌طور جدی قابل طرح است. اما با توجه به اینکه ارتباطات به دو گونه ارتباطات کلامی و غیرکلامی تقسیم می‌شود، وقتی که به نخستین صحنه‌های فتوحات می‌نگریم درمی‌یابیم نخستین گونه انتقال پیام در این دوره، ارتباطات غیرکلامی بوده است. رفتار مسلمانان و

۱. مانند بقره ۲۱/ بقره ۱۶۸/ نساء ۱/ نساء ۱۷۰/ نساء ۱۷۴/ اعراف ۱۵۸/ یونس ۲۳/ یونس ۵۷/ یونس ۱۰۴/ یونس ۱۰۸/ ...

آوازه آنها از نظر ساده‌زیستی و شجاعت، جذب‌کننده ایرانی‌ها و رومی‌ها به سمت اسلام بود و مسلمانان در شرایطی که هنوز خود را برای انتقال پیام دین به‌ویژه در میان توده‌ها آماده نساخته بودند به‌صورت ناخودآگاه و غیرعمدی به انتقال پیام دین پرداختند و سپس در مرحله بعد به ایجاد ارتباط کلامی پرداختند (الویری، ۱۳۸۱، ص. ۶۳).

۷- واژه‌شناسی تعارف

واژه تعارف و هم‌شناسی نقطه مقابل تناکر یا هم‌ستیزی است. بنابراین، می‌توان گفت: تعارف یا هم‌شناسی عبارت است از تعامل شایسته «خود» با «دیگری» که با تبادل «تعریف»، «تعرف»، «اعتراف»، «اعتراف»، «معرفت» و «معروف» در «اعراف و عرفات» برای تحقق «ائتلاف طیب» انجام می‌شود و در نقطه مقابل تناکر یا هم‌ستیزی عبارت است از تعامل ناشایسته «خود» با «دیگری» که با تبادل «نکره»، «انکار»، «نکران» و «منکر» انجام می‌شود و منجر به تفرقه و اختلاف خبیث می‌شود (غمامی و اسلامی تنها، ۱۳۹۵، صص. ۲۴۷-۲۴۸). مفاهیم تعاون، تحاور و حتی تنازع و تطابق مفاهیمی قرآنی هستند که می‌توانند به‌جای تعارف بنشینند. اما آنچه در این کریمه قرآنی ذکر شده «تعارف» است. براین‌اساس می‌توانیم بپرسیم که چرا واژه «لتحاوروا» یا «لیتوحدوا» یا «لیتعاونوا» یا واژه‌های مرتبط دیگر را بکار برده نشد. واژه تعاون از ریشه «عون» برخلاف تحاور نه‌تنها چیزی از حالت قبلی خارج نمی‌شود بلکه حالت قبلی تقویت می‌شود. درواقع تعاون به معنای تقویت خود و دیگری خواهد بود که به‌صورت مشروط در قرآن به آن توصیه شده است: *يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا... وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَكُلًّا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ*^۱ تنازع نیز که روی دیگر تطابق است از ریشه نزع و به معنای قلع‌وقمع کردن یک‌چیز است. تنازع به معنای حذف کردن دیگری و تثبیت خود خواهد بود که قرآن از آن در امر هدایت و دعوت نهی کرده است:

فَلَا يَنَازِعُكَ فِي الْأَمْرِ وَاذْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٌ^۱ براین اساس می‌توان گفت اصل اولی در الگوی قرآنی ارتباطات میان‌فرهنگی تغییر خود و دیگری (تحاور) یا تقویت آنها (تعاون) یا حذف دیگری - تثبیت خود (تنازع - تطابق) نیست، بلکه تشخیص جایگاه خود و دیگری درباره همدیگر (تعارف) در جهان اجتماعی توحیدی است: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ^۲ بر اساس کریمه سوره حجرات تنوع و تعدد گروه‌های انسانی امری حقیقی است که وحدت اصل نیز آن را ملغی نمی‌کند و با مبنای توحید و عدل منافات ندارد بلکه امکان تعارف را فراهم می‌کند و این تعارف بر تحاور و تعاون مقدم است (غمامی و اسلامی تنها، ۱۳۹۵).

بنابراین آنچه ما می‌خواهیم از تعارف به دست بیاوریم صرفاً گفتگو در محدوده اشتراک نیست و اگرچه در نظر عده‌ای هدف از تعارف نیز امکان‌پذیر شدن معاشرت اجتماعی باشد و نه ارتباط میان‌فرهنگی (همدانی، ۱۳۹۷، ص. ۶۷). به‌رحال رهیافتی است تا به‌واسطه آن بر محور توحید و فطرت خداجوی، مخاطب را به سمت انوار قدسیه اسلام رهنمون کنیم.

۸- پدیدارشناسی محورهای مؤثر ارتباطات میان‌فرهنگی (تبلیغ اسلام در آمریکای لاتین)

جامعه آمریکای لاتین تنوع فرهنگی بسیار بالایی دارد و ارتباطات میان‌فرهنگی بر اساس الگوی تعارف نقش وحدت‌بخش (همدلی) با فرهنگ دیگری را تقویت می‌کند. چون نگرش بومیان در معناکاوی اسلام نقش مهمی دارد با توجه به مشاهدات مبلغین فعال در منطقه از مهم‌ترین اهداف فرعی و اصلی، رساندن صدای اسلام است و از برنامه‌های دشمن این است که اصل صدای اسلام نرسد و بسیار هم در این مسیر موانع ایجاد می‌کنند. اگر ما بتوانیم حداقل این هدف را محقق سازیم، کار بزرگی کرده‌ایم. ما هنوز به این هدف نرسیده‌ایم که به دنیا بگوییم ما هم‌فکری داریم. درواقع، اصل، تبدیل اسلام به یک گفتمان بین‌المللی است (سند ۵). البته حمایت از اسلام و مناسبت‌های

۱. حج/۶۷

۲. حجرات/۱۳

اسلامی در آمریکای لاتین از مؤلفه‌های میان‌فرهنگی و شاخص است و در اعیاد خاص همچون عید فطر و قربان و غدیر حضور شیعیان و بومیان در کنار هم قابل توجه است (سند ۶) و بر طبق قوانین کسی حق تعرض به مسلمانان را ندارد و آنها می‌توانند مسجد یا مرکز اسلامی تأسیس کنند و در بعضی از کشورهای منطقه مثل برزیل روز ۱۲ ماه می به‌عنوان «روز اسلام»^۱ نام‌گذاری شده است که در این روز مسلمانان ضمن برگزاری جشن برای آشنایی بهتر مردم با اسلام، به توزیع برخی از کتاب‌ها که به زبان پرتغالی نوشته یا ترجمه شده‌اند می‌پردازند. تمام این موارد زمینه را برای طرح یک گفتگو فراهم می‌آورد لکن طبق مصاحبه‌های حسین رضایی شریف‌آبادی و نظرات فعالان تبلیغی در منطقه، بهترین شیوه برای رسیدن به هدفی مشترک برای گفتگویی مؤثر استفاده از ارتباطات میان‌فرهنگی است که بر اساس الگوی قرآنی تعارف سه محور معنویت و خانواده و مادر و استعمارستیزی قابل طرح می‌باشد.

۹- جایگاه معنویت

معنویت^۲ در مسیحیت واژه‌ای جاافتاده برای نظریه و تحقق زندگی در روح‌القدس یا تحقق مرید و شاگردی است. به نظر می‌رسد امروزه، استفاده از واژه معنویت دو مطلب را به ذهن متبادر می‌کند: از یک طرف به روحانیت و تقدس اشاره دارد و از طرف دیگر به معنادهی ویژه به معنای زندگی، معنویت راه مشخص زندگی در پیشگاه خداوند در عین همبستگی با نوع بشر است (مجتهدزاده، ۱۳۹۲، ص. ۴۹۳). جامعه مسیحیان در مراسم عشای ربانی که مسیح را تنها رهایی‌بخش و خداوند تاریخ می‌دانند، خود را متعهد می‌سازند به رد کردن و مبارزه با هر نوع ستمی که مانع از آن می‌شود که افراد بشر به سرنوشت خویش شکل دهند تا با برادری زندگی کنند؛ بنابراین مشکل بشریت امروز شرک و بت‌پرستی نوین است و گمشده انسان عصر مدرن و پست‌مدرن معنویتی است که خدای تبارک و تعالی است. از این رو نگرشی کلان و هدایت‌گرانه، رسالت همه مبلغان در دعوت به تفکر توحیدی است که بدون در نظر گرفتن مشرب و مذاق فکری،

1. O dia do Islam
2. Espiritual

اخلاقی و حتی نژاد و مذهب مخاطب خود، سعی بر بیدار کردن فطرت خداجوی انسان و توجه دادن به کائنات و زیبایی‌های آفرینش می‌باشد (طالعی و طالبی، ۱۳۹۱، ص. ۲۰). باید این را در نظر گرفت که بیشترین افرادی که به مراکز اسلامی می‌آیند به نوعی از خلأ معنوی به معنوی که در اسلام وجود دارد، پناه می‌آورند و این مورد در مشاهدات اکثر مبلغین برجسته می‌باشد. حجت‌الاسلام صحرائی بیان می‌کند: "در مورد مسیحیت امروزی باید گفت که الآن قدرت کلیسا در غرب به علل مختلف تضعیف شده و کلیسا نتوانسته در عرصه‌های مختلف اجتماعی حضور داشته باشد. لذا اقبال عمومی مردم به کلیسا بسیار پایین آمده است و کسانی که بسیار مؤمن هم باشند نهایتاً به همان هفته‌ای یک‌بار در یکشنبه‌ها اکتفا می‌کنند. بنابراین خلأ معنوی در زندگی مردم نمود پیدا کرده و ما به عنوان مبلغان دینی، معارف اهل بیت (علیهم‌السلام) را ترویج می‌کنیم دقیقاً خلأ معنوی مردم پر می‌شود و ما نمونه‌های بسیار زیادی داریم که با چند ساعت صحبت در مورد دین اسلام به‌سادگی مسلمان می‌شوند چون آموزه‌های اسلام منطبق با فطرت است" (سند ۷).

۱۰- خانواده و نقش مادر

در اسلام، خانواده خشت بنای اجتماع است و ارزش و اهمیت تشکیل خانواده در اسلام به‌گونه‌ای است که خداوند کسانی را که خانواده تشکیل می‌دهند، به لطف و مرحمت خود بشارت داده است: زنان و مردان را همسر دهید و همچنین غلامان و کنیزان شایسته و درستکار خود را، اگر نیازمند و فقیر باشند، خداوند از لطف و فضل خویش آن‌ها را بی‌نیاز می‌سازد.^۱ در روایات نیز برای تشکیل خانواده و ازدواج تأکید زیادی شده است. برای نمونه، پیامبر اعظم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) فرموده‌اند: نزد خداوند متعال هیچ‌چیز از خانه‌ای که برای ازدواج ساخته می‌شود، با ارزش‌تر نیست (کلینی، ۱۳۷۵، ص. ۳۲۸). برخلاف اسلام از منظر مسیحیت، تجرد و عزوبت نسبت به ازدواج از جایگاه برتر و عالی‌تری برخوردار است و یکی از نعمت‌های الهی و عطایای ربانی است و بسیاری از مؤمنین مسیحی به رهبانیت دعوت می‌شوند تا خود را به نماز،

دعا و غیره مشغول سازند و از زندگی با مردم و همراهی با آن‌ها کناره گیرند تا به درجات بالای الهی برسند. بنابراین یک نگاه کلی در دیگر ادیان به مسائل جنسی نگاه متفاوتی وجود دارد و به تبع آن به خانواده و استحکام آن نیز نگاه هنجاری که در جوامع اسلامی وجود دارد، توجه نمی‌کنند.

غرب راه و روش مرسوم در سنن اسلامی، مانند ازدواج بر اساس سلیقه خانواده و چندهمسری را به تمسخر می‌گیرد و آن را نشانه عقب‌ماندگی این جوامع می‌داند. در جلسات مختلفی که به صورت پرسش و پاسخ است این سؤال که چرا در اسلام چندهمسری جایز است حتماً مطرح می‌شود؛ اما اگر به کاهش تمایل غربی‌ها - به ویژه زنان - به پیوند زناشویی و تشکیل خانواده نگاه کنیم ظاهراً ارزش‌های غربی ثمره‌ای جز از هم‌پاشیدگی جامعه سالم مبتنی بر روابط خانوادگی هنجار به ارمغان نمی‌آورد. آمارهای طلاق و رابطه‌های جنسی و نوع تعامل فرزندان با پدر و مادر و خانواده خود گویای خانواده‌ای سست و کم‌بنیان را دارد؛ لذا یکی از جاذبه‌های اسلام برای مردم آمریکای لاتین بحث تقید به خانواده است که می‌توان با نشان دادن زندگی سالم و صحیح اسلامی و بیان احکامی که به حقوق زن و مرد در اسلام اشاره کرده، اقشار مختلف مردم به ویژه بانوان و جوانان را با اسلام بیشتر آشنا کرد. در مراکز اسلامی تمایل زنان به مسائل دینی و انجام فرایض بیشتر است. تحقیقات نشان داده که زنان نسبت به مردان دین‌دارتر بوده و در برپاداشتن عبادات، فعالیت‌های مذهبی و اعتقادات دینی اهتمام بیشتری دارند، لئو لوونتال^۱ معتقد است اگرچه زنان به‌طور کلی از مردان دین‌دارترند، این تفاوت‌ها بسته به فرهنگ و سنت هر دین متفاوت است (مدیری و ارمکی، ۱۳۹۲، ص. ۱۳). در یکی از مصاحبه‌ها که در مرکز اسلامی برزیل با خانم پزشکی که به اسلام مشرف شده بود مهمترین علت گرایش به اسلام را نقش مادری و ارزش زن در اسلام بیان می‌داشت. بر این فرض سرمایه‌گذاری تبلیغی برای زنان در کشورهای آمریکای لاتین تأثیر بیشتری خواهد داشت و تأکید بر نقش مادری در بین بومیان که به دنبال گمشده‌های فطری خود هستند با محوریت الگوهای دینی مانند

۱. جامعه‌شناس آلمانی

حضرت فاطمه زهرا و حضرت مریم علیهما السلام که از نمونه‌های روشن بانوان موفق در نقش همسر و مادر همچنین در حوزه تبلیغ دین که به‌عنوان مرجع دینی و علمی مردم و مورد تکریم و احترام مردم زمان خویش بودند و به جهت اهمیت اعتقاد مسیحیان به حضرت مریم علیها السلام در قرآن کریم به طهارت و شایستگی خانواده حضرت مریم(س) نیز تصریح شده است: «ای خواهر هارون پدر تو انسان بدی نبود و مادرت هم بدکاره نبود^۱. امام خمینی (ره) در مورد نقش زنان اشاره زیبایی دارند؛ قرآن کتاب انسان‌سازی است و زنان نیز انسان‌ساز هستند. «انبیا آمده‌اند که انسان بسازند، اینها را تزکیه کنند. شغل انبیا همین است، باید شغل مادرها هم همین باشد نسبت به بچه‌هایی که در دامنشان است و با اعمالشان آنها را تزکیه کنند. آن قدری که اخلاق مادر در بچه کوچک نارس تأثیر دارد و به او منتقل می‌شود از دیگران عملی نیست» (امام خمینی، ۱۳۹۳، ص. ۱۳۱). بنابراین یکی از راه‌های گفتگوی مؤثر اسلام به بومیان معرفی صحیح الگوهای دینی است که در سال‌های اخیر برنامه‌های خوبی در معرفی ایشان به زبان اسپانیایی تولید شده است که می‌توان به برنامه فراتر از تصویر^۲ که از شبکه هیسپان تی وی به روی آنتن رفت که به بررسی دیدگاه اسلام در مورد حضرت مریم(س) می‌پردازد.^۳

۱۱- مبارزه با استعمار

آمریکای لاتین منطقه‌ای استراتژیک است که روزگاری حیاط‌خلوت آمریکا محسوب می‌شد؛ اما اینک به حیاط قدرت‌نمایی کشورهای ضدآمریکایی بدل شده است. پیشینه ضداستعماری مردم منطقه به سال‌های مختلف برمی‌گردد که مهم‌ترین آن جنگ‌های استقلال از استعمار اسپانیایی‌ها^۴ است که در اواخر قرن هجدهم و اوایل قرن نوزدهم اتفاق افتاد و منجر به ایجاد تعدادی از کشورهای مستقل در آمریکای لاتین شد.^۵ همان‌گونه که ایجاد ادبیات مشترک عدالت‌خواهانه و مبارزه با طبقاتی شدن نظام

۱. مریم ۲۸/

1. Más allá de la imagen

2. <https://www.hawzahnews.com/news/918898/>

3. Guerras de independencia hispanoamericana

4. https://es.wikipedia.org/wiki/Guerras_de_independencia_hispanoamericanas

بین‌الملل از جمله مؤلفه‌های بسط روابط خارجی به شمار می‌آید. در این میان انقلاب اسلامی ایران نقطه آغازگر خیزش تفکر اسلامی در سال‌های پایانی این قرن و آغاز دوره جدیدی از ظهور مجدد اسلام را نوید داد. تحولات و روابط ناعادلانه جهانی بر اساس نظام سلطه و تک‌قطبی به سرکردگی آمریکا و همچنین برخوردها و تحریم‌های به‌عمل‌آمده علیه کشورهای مستقل، ایران را بر آن داشت تا به سمت همگرایی و همبستگی‌های جهانی و منطقه‌ای گام بردارد. این اقدام جمهوری اسلامی ایران در شکل‌دهی همکاری‌های دوجانبه و چندجانبه با کشورهای آمریکای لاتین، سبب‌ساز دستاوردهای عدیده‌ای در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی شده و چشم‌انداز درخشان‌تری را نوید می‌دهد (یوسفی و دیگران، ۱۳۹۵).

یکی از مهم‌ترین سؤالاتی که در اذهان روشنفکران آمریکای لاتین در بین گفتگو و مصاحبه‌ها وجود دارد این است که چگونه اسلام و به‌خصوص الگوی ضد استعماری انقلاب اسلامی می‌تواند سعادت‌آفرین باشد؟ شاید دلیل اصلی این‌گونه سؤالات عدم آشنایی با انقلاب اسلامی ایران و اهداف آن باشد، زیرا معرفی این انقلاب با سکان‌داری ولی‌فقیه عادل به‌عنوان «الگوی اسلامی» و با مقایسه آن با قبل از انقلاب از لحاظ علمی، فرهنگی، اقتصادی، بهداشتی، ثبت اختراعات، رشد امید به زندگی، خدمات، دانش هسته‌ای و هزاران پیشرفت دیگر، می‌تواند فرق انقلاب اسلامی با دیگر انقلاب‌ها را به‌خوبی مشخص می‌کند. یکی از مباحث جذاب برای مخاطبین لاتینی بیان اهداف عالی امام خمینی (ره) است که در عصر حاضر به دنبال تحقق اسلام ناب محمدی (ص) که همان «اسلام پابرهنگان زمین، اسلام مستضعفین، اسلام رنج‌دیدگان تاریخ، اسلام عارفان مبارزه‌جو، اسلام پاک‌طینتان عارف» است و در مقابل اسلام آمریکایی و مظاهر آن، یعنی «اسلام سرمایه‌داری، اسلام مستکبرین، اسلام مرفهین بی‌درد، اسلام منافقین، اسلام راحت‌طلبان، اسلام فرصت‌طلبان» قرار دارد (امام خمینی، ۱۳۷۱، ج. ۲۱، ص. ۱۱). با این تبیین، اسلام خاص یک مملکت و چند مملکت، یک گروه یا حتی مسلمین نیست، اسلام برای بشر آمده است. اسلام به بشر خطاب می‌کند و تنها برحسب مورد، مؤمنین را مخاطب می‌سازد. اسلام می‌خواهد همه بشر را زیر چتر عدالت خود بیاورد (اسپوزیتو، ۱۳۸۲، ص. ۶۲)؛ و در بعد جهانی نیز با توجه به

جهان‌شمولی مکتب اسلام، افکار و نظریاتی خاص دارد که ارائه‌دهنده نظام جهانی ویژه خود است (عزتی، بی‌تا، ص. ۳۰۱).

به فرموده امام خمینی ره این نهضت در تمام عالم الگو برای همه ملت‌های مستضعف است. امامت حق مستضعفین است، مستکبرین غاصبانند و مستکبرین باید از میدان خارج شوند (امام خمینی، ۱۳۷۰، ج. ۶، ص. ۶۸). این تعبیر در ذهن مردمی که مهر و موم‌ها تحت استعمار بودند تأثیرگذار است. بنابراین ترویج این الگوی ضد استعماری در بین اقوام دیگر موجب اقبال آنها به اسلام می‌شود. چنانچه در آثار برخی اندیشمندان، اسلام انقلابی شیعه، ضد طبقاتی و ضد استثماری است و نظام اقتصادی اشرافی جاهلی (حاصل انحراف از اسلام واقعی) است (اخوان و دیگران، ۱۳۸۱، ص. ۱۷۸). البته این تشخیص در بین بسیاری از اندیشمندان وجود دارد. شاهد بر این مطلب مصاحبه با حجت‌الاسلام محسن ربانی است که نزدیک به ۱۳ سال در آمریکای لاتین حضور داشته‌اند. ایشان در مورد گروه‌ها و افرادی که تفکرات انقلاب اسلامی را قبول دارند و بر ترویج این تفکر اصرار می‌ورزند، قائل‌اند: «به‌طور قطع بعد از انقلاب اسلامی، نفوذ دین در جهان به‌خصوص در آمریکای لاتین زیادتر شده است. از یکی از کشیشان سؤال کردم که با بحث‌های الحادی و مفسادی که در رسانه با و ماهواره با مطرح می‌شود، چه کار می‌کنید و چه برنامه‌هایی دارید؟ یکی از آن‌ها گفت: ما دست‌هایمان بسته است! تقاضای ما این است که شما با ما همکاری کنید و یا اینکه وقتی برزیل بودم در جلسه‌ای که با نماینده پاپ صورت گرفت ایشان می‌گفت: «این‌طوری نیست که ما مخالف شما باشیم! زمانی که شما با صدام جنگ داشتید، ما می‌دانستیم که غربی‌ها پشت سر این جنگ هستند و من همیشه برای شما دعا می‌کردم و هر وقت که شما پیروز می‌شدید، ما خوشحال می‌شدیم و هر وقت که شما شکست می‌خوردید، ما هم ناراحت می‌شدیم» (سند ۸). از این رو، می‌توان گفت: مهم‌ترین تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر جهان اسلام و حتی در سطح وسیع‌تر و در ارتباط با مستضعفان کل جهان در بعد افکار و فرهنگ ضد استعماری است. بنابراین حرکت اسلامی در ایران، زمینه این ذهنیت را فراهم آورد که هنوز توان تصور آرمانی فراتر از آنچه در گذشته سایر حرکت‌ها در پیش گرفته بودند و امکان دگرگونی و بازگشت

به آنچه «دوران طلایی اسلام» گفته می‌شود وجود دارد و شاید اعتقاد به همین توانمندی بود که روحیه دیگر جنبش‌های اسلامی متأثر از انقلاب اسلامی را فزونی بخشید (امرای، ۱۳۸۳، صص. ۱۷۷-۱۷۸).

همان‌طور که بیان شد سرخ‌پوستان قابلیت اسلام‌پذیری بسیار زیادی دارند. در مصاحبه آقای دکتر سهیل اسعد- که از مبلغین مشهور شیعه در آمریکای لاتین می‌باشند- در مورد تمایل و علاقه‌مندی سرخ‌پوستان به اسلام و روحیه ضداستعماری آنها می‌گوید: «در دیداری که با یکی از رهبران سرخپوست‌ها در کشور پرو داشتیم، وی از اینکه ایران در برابر امپریالیسم آمریکا ایستاده است، ابراز خوشحالی کرد و من به او گفتم که این به‌خاطر فرهنگ اهل‌بیت (علیهم‌السلام) است. من در آن دیدار کتاب نهج‌البلاغه (اشاره به حکمت‌هایی چون کونا للظالم خصما و للمظلوم عونا (نهج‌البلاغه، نامه ۴۷) و الدلیل عندی عزیز حتی أخذ الحق له والقوی عندی ضعیف حتی أخذ الحق منه، رضینا عن الله قضاءه و سلمنا لله امره (نهج‌البلاغه، خطبه ۳۷) را به آن سرخپوست دادم و وی باآنکه خودش ملحد بود، آن‌قدر تحت تأثیر این کتاب قرار گرفت که نام یکی از فرزندانش را «علی» گذاشت و بعد از مدتی با کار فرهنگی که صورت دادم به اسلام روی آورد و با مسلمان شدن وی حدود هشتاد سرخپوست مسلمان شدند که هم‌اکنون چند نفر از آنها در شهر قم طلبه هستند» (سند ۹).

جریان‌های ضد استعماری در بین مردم منطقه سابقه طولانی دارد و از میان جنبش‌های ضد استعماری در آمریکای لاتین، جنبش الهیات آزادی‌بخش، از جدیدترین نظریات الهیاتی مسیحیت است که بنا به شرایط اجتماعی، سیاسی خاص، در سال‌های ۱۹۶۰ بذرهای آن در آمریکای لاتین کاشته شد (اکری، ۱۳۸۶، ص. ۶۶). پس‌از آن، رواج روزافزونی در آفریقا و آسیای جنوب شرقی پیدا کرده است. این نهضت الهیاتی که بر حضور دین در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی تأکید دارد. مهم‌ترین ریشه‌های ناکامی و بدبختی جوامع فقیر منطقه آمریکای لاتین را حکومت‌های خودکامه و نظامی وابسته به ابرقدرت‌های بزرگ می‌داند و وظیفه کلیسا را حمایت از محرومان و مقابله با ظالمان می‌داند (همتی، ۱۳۸۰). به‌بیان‌دیگر، روش‌شناسی این الهیات این است که به پیروی از راهنمایی خداوند یک طرح تاریخی متعالی را پیاده نماید که مطابق با کتاب

مقدس نیز هست و آن طرح عبارتست از «مبارزه برای ایمان و عدالت، زیرا اعتلای عدالت شرط اساسی ایمان است». این طرح طرحی برای رهایی از بند بردگی، استضعاف و استثمار است که اکثریت مردم آمریکای لاتین به طور کلی اکثریت مردان و زنان و کودکان جهان سوم به آن دچار هستند (مصطفوی، ۱۳۶۷، ص. ۷۷). البته در اواخر قرن بیستم و اوایل قرن حاضر، آمریکا لاتین شاهد تحولات جدیدی بود که از آن می‌توان به چپ‌گرایی نو یا چپ مدرن نام برد. چپ‌گرایی نو در آمریکای لاتین با روی کار آمدن رهبرانی همچون هوگو چاوز در ونزوئلا، لولا داسیلوا در برزیل، اوومورالس در بولیوی، رافائل کورره آ در اکوادور و دانیل اورتگا در نیکاراگوئه و گرایش‌های استقلال‌طلبانه دیگر کشورهای در برابر ایالات متحده بنیاد گذاشته شد و گسترش یافته است (سند ۱۰).

براین اساس، منطقه آمریکای لاتین تشنه الگوهای ضد استعماری همچون انقلاب اسلامی و رهبری آن است و این موضوع بارها توسط بومیان در مصاحبه‌ها مطرح شده است که نه تنها نظریات حاکم بر روابط بین‌الملل که حق‌گویی را همان زورگویی می‌دانند را مردود می‌داند، بلکه بر این اعتقاد است که: «سلامت و صلح جهان وابسته به انقراض مستکبرین است و تا این سلطه‌طلبان بی‌فرهنگ در زمین هستند، مستضعفین به ارث خود که خدای تعالی به آنها عنایت فرموده، نمی‌رسند» (امام خمینی، بی‌تا، ص. ۲۶۴).

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از این پژوهش به شرح ذیل می‌باشد:

تبلیغ باید در بستر شناخت فرهنگی هر منطقه با الگوی ارتباطی مناسب صورت بگیرد و اگر شناخت کافی در امر تبلیغ نباشد نمی‌توان تأثیرگذار بود. بررسی تاریخ و سابقه ادیان در منطقه آمریکای لاتین برای مبلغین امری مهم و تأثیرگذار در نحوه ارائه اسلام برای مخاطب لاتینی است.

یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های مبلغان دینی زمانی که دو فرهنگ مختلف هستند رسیدن وجه اشتراکی است که راه را برای رسیدن به یک امر قدسی مشترک که از

فطرت توحیدی نشئت می‌گیرد فراهم آید. براین اساس، ارتباطات میان فرهنگی برگرفته از الگوی قرآنی تعارف از آیه ۱۳ سوره حجرات که به هم‌شناسی فرهنگی اشاره دارد، نقشه راه یک مبلغ دینی در عرصه تبلیغ بین‌الملل خواهد بود.

این پژوهش با بهره بردن از روش پدیدارشناختی بر اساس مصاحبه‌های عمیق حسین رضایی شریف‌آبادی و مشاهدات مبلغین فعال درصدد کشف محورهای گفتگوی دینی برای مخاطب لاتینی است که به سه محور معنویت؛ گمشده فطری مخاطب آمریکای لاتین که در بین نحله‌ها و گروه‌های عرفانی مختلف به دنبال آن است و خانواده و نقش مادر که در بین غالب بومیان محور زندگی را تشکیل می‌دهد و نقش مادر به‌عنوان القاکننده تمام باورهای دینی که با الگوبرداری از اسوه‌های دینی مشترک همچون حضرت زهرا و حضرت مریم سلام‌الله‌علیهما و معرفی صحیح آنها به‌موجب فطرت پاک بومیان موجب تمایل بیشتر در فراگیری تعالیم دینی شده است و در آخر استعمارستیزی که واژه‌ای آشنا در میان مخاطبان لاتینی است که بر اساس آموزه‌های دینی از فطرت توحیدی برمی‌آید و معرفی و تبیین صحیح از الگوی انقلاب اسلامی ایران در مبارزه با استعمارستیزی که با روحیه استعمارستیزی بومیان در دوره‌های مختلف همخوانی دارد، مورد توجه بوده است. بنابراین بهره‌بردن از این سه محور که بر پایه ارتباطات میان فرهنگی می‌باشد زمینه را برای شروع یک گفتگو همدلانه بین مبلغین و بومیان آمریکای لاتین جهت تبلیغ اسلام فراهم می‌کند.

کتابنامه

- قرآن کریم.
- نهج البلاغه.
- ابن‌قتیبه، عبدالله بن مسلم (۱۴۱۰ق). *الإمامة و السياسة*. (ج ۲). (علی شیری، مترجم)، بیروت: دار الاضواء.
- اخوان مفرد، حمیدرضا؛ مرادی، لیلیا (۱۳۸۱). *ایدئولوژی انقلاب ایران*. قم: معاونت پژوهشی پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی.
- ارزانی، حبیب رضا؛ اهتمام، حامد (۱۳۹۴). الگوی ارتباطات میان فرهنگی مسلمانان با مسیحیان در قرآن کریم. *الهیات تطبیقی* (۱۴). ۸۹-۱۰۶.

- اعرابی، سید محمد؛ بودلایی، حسن (۱۳۹۰). استراتژی تحقیق پدیدارشناسی. *فصلنامه روش‌شناسی علوم انسانی*، ۶۸ (۱۷). ۳۱-۵۸.
- اکرمی، غلامرضا (۱۳۸۶). محراب نشینان شورشی. *اخبار ادیان*، (۲۳) ۶۶.
- الویری، محسن (۱۳۸۱). ارتباطات میان فرهنگی در دهه‌های نخستین اسلام. *دین و ارتباطات*. ۱۶ (۶۳).
- الویری، محسن (۱۳۹۰). *مطالعات اسلامی در غرب*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- امام خمینی، روح‌الله (۱۳۷۱). *صحیفه نور*. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. تهران: سازمان چاپ و انتشارات امام خمینی (ره).
- امام خمینی، روح‌الله (بی‌تا). *ولایت فقیه*. بی‌جا، ناس.
- امرایی، حمزه (۱۳۸۰). *انقلاب اسلامی ایران و جنبش‌های اسلامی معاصر*. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- ایزدی، پیروز (۱۳۸۵). نظریه‌پردازی درباره ارتباطات میان‌فرهنگی. ویلیام بی. گادیکانست. *رسانه*. سال ۱۷. شماره (۶۷).
- بهرامی، عطاء (۱۳۹۱). ابعاد پنهان لشکرکشی‌های آمریکا به جهان اسلام. *مجله پاسدار اسلام*. شماره (۳۶۸).
- جان‌ال اسپوزیتو؛ مدیرشانه‌چی، محسن (۱۳۸۲). *انقلاب ایران و بازتاب جهانی آن*. تهران: مرکز بازشناسی اسلام و ایران.
- جورج پندل (بی‌تا). *تاریخ آمریکای لاتین*. (منوچهر پوریان خیر، مترجم)، اردیبهشت.
- حاضری، علی محمد؛ طالبان، محمدرضا؛ نوه نجار، صدیقه (۱۳۹۵). *مقایسه سرنوشت الهیات رهایی‌بخش و اسلام شیعی پس از انقلاب‌های ایران و نیکاراگوئه*. تهران: پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی.
- حق‌روستا، مریم؛ نوری‌غلامی‌زاده، الهه (۱۳۹۳). *تاریخ آمریکای لاتین: تحلیل وقایع قاره آمریکا از دوران پیش از کریستف کلمب تا دوران استقلال*. تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.
- خندان، محسن؛ ایزدی، حسین؛ قربانیان سیاه‌کلرودی، محمدحسین (۱۳۹۱). *بررسی تحقیقات تاریخ اسلام در مراکز علمی برزیل*. قم: دانشگاه باقرالعلوم علیه‌السلام.

- دورانت، ویلیام (۱۳۷۰)، *تاریخ تمدن*، (ج ۴). (گروه مترجمان)، تهران: آموزش انقلاب اسلامی.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد و داوودی، صفوان عدنان (بی تا). *مفردات ألفاظ القرآن*. ج. ۱. بیروت: دارالشامیه.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۵). *دایره المعارف علوم اجتماعی*. تهران: انتشارات کیهان.
- ستوده آرانی، محمد؛ خراسانی، رضا؛ خادمی، محمدحسن (۱۳۹۳). *گسترش اسلام در آمریکای لاتین: فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی جمهوری اسلامی ایران*. قم: دانشگاه باقرالعلوم علیه السلام.
- صحرائی، محسن (۱۳۹۷). *رساله سطح ۳: هجرت مسلمانان به آمریکای لاتین*. قم: مرکز مدیریت حوزه علمیه قم.
- طالبی، عبدالحسین؛ طالعی، مرتضی (۱۳۸۹). *خلوص کامیاب*. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و چاپ المصطفی.
- طالبی، عبدالحسین؛ طالبی، مرتضی؛ مردی، عباسعلی (۱۳۹۱). *خلوص کامیاب: یادگارنامه آیه‌الله سیدمجتبی موسوی لاری*. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص).
- عیچرش، خیریه؛ محکی پور، علیرضا و گبانچی، نرگس (۱۳۸۸). *ادبیات مهاجر در آمریکای جنوبی (برزیل)*. اهواز: دانشگاه شهید چمران.
- عزتی، ابوالفضل (بی تا). *اسلام انقلابی و انقلاب اسلامی*. تهران: الهدی.
- عسگری، یاسر (۱۳۹۰). *اسلام در آمریکای لاتین فرصت‌ها و چالش‌های پیشرو*. پژوهش‌های منطقه‌ای، (۸). صص. ۹۷-۵۷.
- عسگری، یاسر (۱۳۹۰). *کتاب‌شناسی آمریکای لاتین*. پژوهش‌های منطقه‌ای، (۸). صص. ۲۰۳-۲۲۵.
- غمامی، سیدمحمدعلی؛ اسلامی‌تنها، اصغر؛ مهری، رقیه (۱۳۹۵). *هم‌شناسی فرهنگی؛ الگوی قرآنی ارتباطات میان فرهنگی*. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات و دانشگاه امام صادق (ع).
- فاطمی، مهدی و حداد، فروغ (۱۳۹۶). *نمود اندیشه‌های دینی در معماری (یهودیت)*. کنفرانس بین‌المللی چالش‌های مهندسی، تکنولوژی و علوم کاربردی.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۷). *پوپولیسم و تخریب فرهنگی*. *شهروند/امروز*، دوره ۳، شماره ۵۱.
- کرباسیان، قاسم (۱۳۸۹). *سایت پژوهه: ارتباطات میان فرهنگی*.

- کریم خان محمدی؛ امامی، سیدمجید؛ اهتمام، حامد (۱۳۹۲). بررسی الگوی ارتباطات میان فرهنگی اسلام و مسیحیت با تأکید بر قرآن کریم. قم: دانشگاه باقرالعلوم علیه السلام.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۷۵). شارح: کمره‌ای، محمدباقر. اصول کافی. ج ۵. قم: اسوه.
- مجتهدزاده، محسن (۱۳۹۲). مسیحیت در آمریکای لاتین. قم: نشر ادیان.
- مجتهدزاده، محسن (۱۳۹۰). مسیحیت در آمریکای لاتین. پژوهش‌های منطقه‌ای ۸. ۱۹.
- محمدی، منوچهر (۱۳۸۸). انقلاب اسلامی: زمینه‌ها و پیامدها. قم: دفتر نشر معارف.
- مدیری، فاطمه؛ آزاد ارمکی، تقی (۱۳۹۲). جنسیت و دین‌داری. جامعه‌شناسی کاربردی ۱، صص. ۳-۱۴.
- مریحی، شمس‌الله؛ کرم اللهی، نعمت‌الله؛ میرجعفری، سیدمحمدجواد (۱۳۹۳). بررسی نحوه بازنمایی اسلام در روزنامه‌های کشورهای آمریکای لاتین. قم: دانشگاه باقرالعلوم علیه السلام.
- مصطفوی کاشانی، لیلی (۱۳۶۸). کلیاتی درباره الهیات رهایی‌بخش. قم: مؤسسه بین‌المللی کتاب.
- مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) (۱۳۹۳). جایگاه زن در اندیشه امام خمینی (ره).
- مونتگمری وات، ویلیام (۱۳۷۸). تأثیر اسلام بر اروپای قرون وسطی. (حسین عبدالمحمدی، مترجم)، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره.
- نیشی، دنیس (۱۳۹۴). امپراتوری اینکا. (فرید جواهرکلام، مترجم)، تهران: ققنوس.
- واشبرن، ویلکمب (۱۳۷۸). سرزمین مرد سرخ‌پوست قانون مرد سفیدپوست. (هنگامه قاضیانی و خشایار بهار، مترجمان)، تهران: نشر ثالث.
- همتی، همایون (۱۳۸۰). مقدمه‌ای بر الهیات معاصر. چاپ دوم. تهران: نقش جهان.
- همدانی، مصطفی (۱۳۹۷). تولید علم انسانی قرآنی بدون التزام به قواعد تفسیر (نقد کتاب «هم‌شناسی فرهنگی؛ الگوی قرآنی ارتباطات میان فرهنگی» در ابعاد صوری، ساختاری، تفسیری و ارتباط شناختی). دین و سیاست فرهنگی. صص. ۶۴-۷۹.
- یوسفی، ابوذر احمد، مرادی، مریم، عسگرخانی، ابومحمد (۱۳۹۵). فرصت‌های پیش روی روابط ایران و کشورهای آمریکای لاتین. اولین همایش ملی مدیریت و علوم انسانی.

اسناد

- (سند ۱) (۱۳۹۹). مصاحبه با خانم دکتر مریم حق روستا (متخصص ادبیات آمریکای لاتین).
- <https://www.namasha.com/v/GlWvu9Ug>
- (سند ۲) (۱۳۹۸). مصاحبه با دکتر سهیل (ادگار دو) اسعد فعال تبلیغی آمریکای لاتین.
- <http://mobahebat.ir/18809>
- (سند ۳) (۱۳۹۶). مصاحبه با حجت‌الاسلام محسن صحرائی فعال تبلیغی آمریکای لاتین.
- <https://www.razavi.news/fa/report/26135>
- Boronat, M: "Recull de textos sobre la imposicio del castella" (سند ۴)
- <https://web.archive.org/web/20091027095444/http://www.geocities.com/golls.geo/Fitxes/Textos/C/castella.htm>
- (سند ۵) مصاحبه با دکتر سهیل (ادگار دو) اسعد فعال تبلیغی آمریکای لاتین.
- (سند ۶) برگزاری مراسم عید غدیر توسط حسین رضایی شریف‌آبادی در مرکز اسلامی و فرهنگی ایران و اکوادور (کیتو).
- <https://www.irna.ir/news/82660158>
- (سند ۷) مصاحبه با حجت‌الاسلام محسن صحرائی فعال تبلیغی آمریکای لاتین.
- <http://ferghenews.com/fa/news/15368>
- (سند ۸) مصاحبه با حجت‌الاسلام ربانی رایزن فرهنگی سابق کشور آرژانتین.
- <https://hawzah.net/fa/Magazine/View/88087/7195/3814/>
- (سند ۹) مصاحبه آقای دکتر سهیل (ادگار دو) اسعد فعال تبلیغی آمریکای لاتین.
- <https://sahebnews.ir/129535>
- (سند ۱۰) مصاحبه با سید محمدباقر نوربخش کارشناس بین‌الملل.
- <https://www.irna.ir/news/83265772>

- De las casas, Bartolomé *Historia de las India*. Imprenta de Miguel Ginesta, Madrid, 1868.
- Deiros, Pablo Alberto (1992). *Historia Del Cristianismo en America Latina*. Argentina, Buenos Aires: Fraternidad Teologica Latinamericana.
- Deiros, Pablo Alberto, (1992). *Historia Del Cristianismo en America Latina*, Argentina, Buenos Aires: , Fraternidad Teologica Latinamericana.
- Dussel, Enrique,(1992). *Historia de la iglesia en America Latina Medio. milenio de coloniaje y liberacion (1492-1992)*.

- Edney, Matthew, (2009). (Columbus s First Letter. It's Diffusion through Europe,pp. 1497-1493) University of Southern Maine. Consultado el junio 2009.
- Estrada, Juan Antonio,(1992). Las contradicciones de la evangelizacion de America, España, Bilba: SAL TERRAE.
- Gudykunst, W. B. (2005). *Theorizing about intercultural communication*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hauser, Karim. Gil-Daniel.(2009). *Contribuciones árabes a las identidades latino-americanas Varios Autores*. Madrid: Casa Árabe.
- Jacopo FO, Laura Malucelli, Sergio Tomat, (2005). *Il libro Nero del cristianesimo*. Duemila anni di crimini nel nome di Dio.
- Lovejoy, Paul E.(2007). *Muslim Encounters With Slavery in Brazil*, Markus Wiener Pub.
- Prescott, William Hickling, *History of the Conquest of Peru*. U.S.A, Filandelfia; J.B. Lippincott, 1877.
- Robertson, William Spence, *Historia de America*. trductor Bernardino de Amati, France, Burdeos: Editorial Pedro Beaume, 1827
- https://es.wikipedia.org/wiki/Guerras_de_independencia_hispanoamericana
- www.cefep.org.br .Divulgação.
- <http://ferghenews.com/fa/news/15368>.
- <https://datos.bancomundial.org/region/americ-latina-y-el-caribe>.
- <http://geocities.com> Boronat, M: "Recull de textos sobre la imposicio del castella".
- http://en.wikipedia.org/wiki/Islam_in_Peru.
- <http://udspace.udel.edu/handle/19716/19908>.
- <https://hawzah.net/fa/Magazine/View/88087/7195/3814>.
- https://es.wikipedia.org/wiki/Túpac_Amaru_II.
- https://en.wikipedia.org/wiki/Paulo_Freire.
- https://en.wikipedia.org/wiki/Hélder_Câmara.
- https://en.wikipedia.org/wiki/Gabriel_García_Márquez.
- https://en.wikipedia.org/wiki/Leo_Löwenthal.
- <https://www.hawzahnews.com/news/918898/>.
- <https://rasanews.ir/fa/news/128683>.
- <https://www.irna.ir/news/82660158>.
- <https://www.farsnews.ir/news/13910717000956>.
- <https://sahebnews.ir/129535>.
- www.Isiph.ir.